

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของทางคณะสงฆ์ที่จะต้องปฏิบัติตาม นอกจากนั้นการปฏิบัติตนและการดำรงชีวิตของพระภิกษุตาม พระธรรมวินัย สามารถสร้างความศรัทธา และความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับพุทธศาสนิกชน ได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะชาวพุทธอีกด้วย ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุนิยม ด้านประดิษฐ์กรรมทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้สภาพสังคมมีการเปลี่ยนไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อค่านิยม สภาพจิตใจ และความเชื่อถือของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ และวัดในพระพุทธศาสนาจึงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตตามความเจริญทางวัตถุของสังคม เนื่องจากเกิดมีสถาบันขึ้นมาใหม่เข้ามาแทนที่บทบาทเดิมของทางวัด เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ศาล สถานเริงรมย์ต่างๆ เป็นต้น วิชาการสมัยใหม่ๆ จึงทำให้ผู้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่เป็นวัตถุนิยมอย่างเด่นชัด มีโลกทัศน์ของการสร้างสรรค์ทำทาส่งขึ้น ทำให้คนบางกลุ่มมองดูสังคมสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนาว่าเป็นของเก่า ไม่ทันสมัยการเลื่อมศรัทธาในสถาบันศาสนาทำให้ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของเยาวชนสมัยใหม่ไม่ให้ความสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์พึงกระทำการเผยแผ่ธรรมะนี้เป็นเรื่องของการใช้กลวิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้บุคคลทั้งหลายได้เข้าใจ และพร้อมที่จะน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเอง ในปัจจุบันพบว่า การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์นั้นประสบปัญหาอย่างน่าเป็นห่วง เนื่องจากถูกเยาวชนไทยละเลยไปมาก^๑

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยนั้น พระสงฆ์สาวกนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมาก เพราะพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้นสามารถทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนตามหลักจรรยาวัตร การสนทนาธรรม การแนะนำหลักปฏิบัติตน และการแสดงธรรม เป็นต้น ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นผู้นำทางด้านจิตใจประชาชน และจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้ชาวบ้านได้เห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรมอันดีมีความประพฤติที่บริสุทธิ์ มีความเสียสละเพื่อผู้อื่น ประชาชนต่างให้การยอมรับนับถือยินดีปฏิบัติ

^๑ ฌัณนันท ปรกาศสันติสุข, ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะ, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑-๒.

ตามคำแนะนำอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะประชาชนชาวไทย ส่วนใหญ่ใช้หลักของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ^๒

การดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับประชาชนทั่วไปได้รู้จัก และให้ได้รับทราบหลักการปฏิบัติตน สามารถทำได้ทุกวิธีที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนทั่วไปได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ การกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่หลักธรรม หรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดฟังธรรมปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นที่การสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักของพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัดชื่อว่า การกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^๓ พระสงฆ์นั้นมีบทบาทที่สำคัญแก่ประชาชน และสังคมมายาวนานไม่ว่าจะเป็นสถานที่ให้การศึกษาเรียนรู้ การอาชีพ การรักษาโรค การให้คำแนะนำสั่งสอน สร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ เป็นสถานที่ให้การพักผ่อน และปฏิบัติธรรมรวมทั้งการทำการกิจกรรมอื่นๆ ในสมัยปัจจุบันบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลง ตามสภาพความเจริญ และการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองมีการแบ่งแยกเอาความรับผิดชอบต่อกิจกรรมบางอย่างที่ทางวัดเคยมีบทบาทออกไป ทำให้ประชาชนที่เคยเข้าวัดตลอดเคยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดลดลง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน^๔

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ดังนั้นจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยอบรมทางจิต มีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทำให้สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้ โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นนิยมใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำว่า “การเผยแผ่” และ “การเผยแผ่” คำว่า “การเผยแผ่” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ ส่วนคำว่า “การเผยแผ่” หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่เป็นที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยแสดงถึงมีความใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน^๕

^๒ ปราณี เกื้อทอง, “บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^๔ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒) หน้า ๑๐๒.

^๕ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน คือ พระสงฆ์ในประเทศไทยมักยึดถือเป็นประเพณีว่า การประกาศหลักการทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องได้รับการอาราธนาจากญาติโยมก่อน ถ้าญาติโยมไม่อาราธนา การที่ภิกษุจะออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเป็นการผิดประเพณี นอกจากนี้กิจของสงฆ์ยังมีธรรมเนียมนิยม เช่น การเทศนาธรรมแก่ประชาชน มักเป็นเรื่องเก่าที่ซ้ำซากไม่เข้ากับปัจจุบัน ไม่มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เข้ากับสังคม และทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงทำให้ในปัจจุบันศาสนากลายเป็นเรื่องไกลตัวของประชาชนชาวไทย คนรุ่นใหม่จึงให้ความสนใจต่อวัด และพระสงฆ์น้อยมาก เมื่อมองจากภาพรวมทั้งหมด เราจะเห็นว่าปัจจุบันยังหาหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงไม่ได้ เพราะต่างก็มีลักษณะต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอยู่ จึงทำให้เกิดสำนักสงฆ์ต่างๆ ขึ้นมามากมาย^๖ ในอำเภอเมืองอุดรดิตถ์ก็เกิดปัญหาในลักษณะเช่นเดียวกัน ผู้ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากที่สุด ก็คงไม่พ้นพระสงฆ์ในเขตปกครองทั้งในระดับวัด ระดับตำบล ระดับอำเภอ จนถึงระดับจังหวัด เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความเข้าใจสภาพปัญหาความเป็นอยู่จริง เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนและกระตุ้นภารกิจให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งมีหน้าที่ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้กับประชาชนทุกหมู่เหล่า ให้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาเพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมของประชาชนทุกระดับชั้นในด้านระเบียบวินัย ด้านคุณธรรมและจริยธรรมต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างแรก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาและการวางแผนในการพัฒนาคน โดยการเผยแผ่พุทธธรรมและการใช้หลักธรรมของพุทธธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนาคนและพัฒนาชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ที่มีผลต่อประชาชน

^๖ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๙๘.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ พระสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ พระสงฆ์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๓.๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ มีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

บทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตราตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕^๗

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม วุฒิการศึกษาทางสามัญ

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ใน ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการอบรม (๒) ด้านการจัดกิจกรรม (๓) ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบสื่อต่างๆ และ (๔) ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบทั่วไป

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ จำนวนพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ทั้งหมด ๖๒๔ รูป^๘

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ในการวิจัย คือ เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

^๗ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔ - ๑๓๕.

^๘ สถิติจากสำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ พุทธศักราช ๒๕๕๙

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมระยะเวลา ๕ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักรธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๕ สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

การเผยแผ่ หมายถึง การถ่ายทอด แนะนำ สั่งสอนให้เกิดความศรัทธาและความเข้าใจในสิ่งนั้นๆมากยิ่งขึ้น

พระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่ประชาชน และสามารถนำไปปฏิบัติได้

ด้านการอบรม หมายถึง การอบรมพระสงฆ์ สามเณร และประชาชนทั่วไปในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ให้มีความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนา

ด้านการจัดกิจกรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการจัดการบรรยายธรรมในสถานที่ต่างๆ ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบสื่อต่างๆ หมายถึง การใช้สื่อในรูปแบบต่างๆ ไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบทั่วไป หมายถึง การออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา และให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ในสถานที่ต่างๆ ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้รู้และเข้าใจถึงระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

๑.๗.๒ ทำให้รู้และเข้าใจผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้รู้และเข้าใจปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

๑.๗.๔ ทำให้ได้แนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ และสามารถนำไปพัฒนาพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อไป